

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 172/2021 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:

- Lakialoite LA 39/2019 vp Pia Kauma kok ym. Lakialoite laeiksi rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 19 §:n muuttamisesta

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- oikeusministeri Anna-Maja Henriksson, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Outi Kemppainen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää, oikeusministeriö
- erityisavustaja Anita Westerholm, oikeusministeriö
- käräjätuomari Sanja Raunio, Helsingin käräjäoikeus
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- erityisasiantuntija Emma Rimmanen, Maahanmuuttovirasto
- ylitarkastaja Anne Aho-Eagling, Digi- ja väestötietovirasto
- toiminnanjohtaja Ujuni Ahmed, Fenix Helsinki ry
- sukupuolittuneen väkivallan vastaisen työn päällikkö Duin Ghazi, Ihmisoikeusliitto
- asiantuntija Johanna Latvala, Ihmisoikeusliitto
- toiminnanjohtaja Minna Lähteenmäki, Irakin Naisten Yhdistys ry
- Sopusuhteiden tekijä Majid Allahyari, Loisto settlementti ry
- kriisikeskus Monikan johtaja Natalie Gerbert, Monika-Naiset liitto ry
- vaikuttamisen ja kansainvälisten asioiden asiantuntija Merja Kähkönen, Naisjärjestöjen Keskusliitto
- asianajaja Auni Särkkä, Suomen Asianajajaliitto
- asiantuntija Anita Novitsky, Väestöliitto ry
- professori (emeritus) Markku Helin
- apulaisprofessori Tatu Hyttinen

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

- professori Urpo Kangas
- professori Johanna Niemi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- ulkoministeriö
- sisäministeriö
- sosiaali- ja terveysministeriö
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala
- Amnesty International, Suomen osasto ry
- Miesjärjestöjen keskusliitto ry
- Miesten tasa-arvo ry

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi avioliittolakia, oikeudenkäymiskaarta ja tuomioistuinmaksulakia.

Avioliittolakiin ehdotetaan lisättäviksi säännökset, jotka mahdollistavat pakottamalla solmitun avioliiton purkamisen kumoamalla. Kumotun avioliiton oikeusvaikutukset vastaisivat avioeron oikeusvaikutuksia kuitenkin sillä erotuksella, että kumotun avioliiton seurauksena puolison siviilisääty palautuu siihen, mikä se oli ennen kumotun avioliiton solmimista. Oikeudenkäymiskaareen ja tuomioistuinmaksulakiin ehdotetut muutokset liittyvät avioliiton kumoamista koskevaan sääntelyyn.

Pakottamalla solmitun avioliiton purkamista koskeva ehdotus liittyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa olevaan kirjaukseen pakkoavioliittojen mitätöinnistä osana turvallisen oikeusvaltion kehittämistä ja rikosuhrien aseman parantamista.

Avioliittolakia ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että ulkomailla alaikäisenä solmittu avioliitto tunnustetaan vain erityisestä syystä, jos ainakin toisella aviopuolisoista oli avioliiton solmishetkellä asuinpaikka Suomessa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 39/2019 vp ehdotetaan rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 4 luvun 19 pykälän muuttamista siten, että tarkoituksena on kriminalisoida pakkoavioliitot erillisillä rikoslain pykälillä sekä mahdollistaa pakkoavioliiton mitätöinti hakemuksesta.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että avioliittolakiin lisätään säännökset pakottamalla solmitun avioliiton purkamisesta kumoamalla. Tarkoituksena on mahdollistaa pakottamalla solmitun avioliiton purkaminen myös muulla tavalla kuin avioeron kautta.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettaviksi avioliittolain ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamista koskevia kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiä. Ehdotetulla muutoksella tiukennetaan suhtautumista ulkomailla alaikäisenä solmittuihin avioliittoihin silloin, kun ainakin toisella osapuolella on ollut vihkimishetkellä asuinpaikan perusteella liittymä Suomeen.

Hallituksen esityksen tavoitteena on torjua pakottamalla ja alaikäisenä solmittuja avioliittoja sekä parantaa tällaisen avioliiton solmineiden, haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa. Esityksen taustalla on hallitusohjelman kirjaus pakkoavioliittojen mitätöinnin mahdollistamisesta osana turvallisen oikeusvaltion kehittämistä ja rikosuhrien aseman parantamista. Eduskunta on lakivaliokunnan mietinnön pohjalta edellyttänyt, että hallitus selvittää mahdollisuudet saada alaikäisenä tai muusta avioliiton esteestä huolimatta taikka pakottamalla solmittu avioliitto päätymään, purkautumaan, kumottua tai mitätöityä muutoin kuin avioerolla (EV 256/2018 vp, LaVM 17/2018 vp). Lisäksi se on edellyttänyt hallituksen selvittävän ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista koskevan sääntelyn mahdolliset tarkistustarpeet ja vaikutukset.

Hallituksen esityksestä ilmenevän ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esityksen tavoitteita kannatettavina sekä puoltaa esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioin sekä yhteensovittarpeista johtuvien muutosehdotuksien.

Pakolla solmitun avioliiton kumoaminen

Pakolla solmitut avioliitot

Pakottamalla solmitulla avioliitolla tarkoitetaan yleensä avioliittoa, joka on solmittu vastoin toisen osapuolen tahtoa. Avioliittoon pakottaminen on moninainen ilmiö, jonka taustalla on erilaisia muun muassa kulttuurisia ja uskonnollisia syitä (ks. myös HE, s. 5). Avioliittoon pakottaminen koskee pääasiassa tyttöjä ja naisia, mutta myös poikia ja miehiä.

Avioliittoon pakottaminen on määritelty ihmisoikeusloukkaukseksi useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 53/2015, ns. Istanbulin sopimus) mukaan avioero on yksi mahdollinen pakkoavioliiton purkamismuoto. Sopimuksen toimeenpanoa arvioiva asiantuntijaryhmä GREVIO on kuitenkin suosituksissaan rohkaissut Suomea sisällyttämään lainsäädäntöön mahdollisuuden mitätöidä, kumota tai purkaa pakottamalla solmittu avioliitto.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Ehdotettu sääntely ja sen vaihtoehdot

Ehdotetun sääntelyn mukaan tuomioistuimen on hakemuksesta kumottava avioliitto, jos avioliitto on solmittu pakottamalla. Avioliittoon pakottamisella tarkoitetaan esityksessä sitä, että aviopuoliso ei ole tehnyt avioliiton solmimispäätöstä omasta vapaasta tahdostaan, vaan se on tapahtunut muun henkilön pakottamana (ks. HE, s. 26). Avioliittoon pakottaminen on kytketty ainoastaan avioliiton solmimista koskevaan hetkeen, ei sen jälkeisiin tapahtumiin. Kumoamisen oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioerossa. Väestötietojärjestelmään merkitään kuitenkin se siviilisäätty, joka puolisoilla oli kumotun avioliiton solmimishetkellä (ks. HE, s. 13).

Lakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemykset ehdotetusta avioliiton kumoamista koskevasta sääntelystä jakaantuivat. Osa asiantuntijoista kannattaa ehdotettua sääntelyä hallituksen esittämässä muodossa, mutta joidenkin mielestä ehdotetun avioliiton kumoamisen ohella avioliittolakiin pitäisi lisätä avioliiton mitätöintimahdollisuus, jolloin avioliittoon pakotettu voi tapauskohtaisesti valita, mikä päättämismenettely on hänen etunsa ja mahdollisten yhteisten lasten edun mukaista.

Osa asiantuntijoista sen sijaan suhtautuu ehdotettuun uuteen menettelyyn varauksellisesti pitäen sitä ongelmallisena perhelainsäädännön periaatteiden kannalta. Uuden menettelyn katsotaan merkitsevän palaamista syyllisyysperusteiseen prosessiin. Myös sen tarvetta on pidetty kyseenalaisena. Asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota myös muun muassa siihen, ettei ehdotetusta avioliiton kumoamisesta ole tosiasiallista apua avioliittoon pakotetuille esimerkiksi tilanteissa, joissa on rinnalla kulttuurinen tai uskonnollinen avioliitto. Lisäksi vaihtoehtoisena sääntelymallina on pidetty avioeron saamista ilman harkinta-aikaa.

Hallituksen esityksen valmistelussa on arvioitu erilaisia vaihtoehtoja pakottamalla solmitun avioliiton purkamiseksi muutoin kuin avioeromenettelyssä (ks. HE, s. 19). Harkittavana on ollut muun muassa pakottamalla solmitun avioliiton purkaminen siten, että avioero myönnetään ilman harkinta-aikaa. Tätä vaihtoehtoa ei kuitenkaan ole pidetty perusteltuna, koska se ei vastaa asetettuun tavoitteeseen siitä, että pakottamalla solmittu avioliitto puretaan muulla tavoin kuin avioerolla ilman siviilisäättyyn liittyviä seurauksia. Myös avioliiton mitättömäksi julistamista on harkittu, mutta sitäkään ei ole päädytty pitämään perusteltuna, koska se merkitsisi heikennyksiä pakottamalla solmitun avioliiton uhrin ja lasten asemaan.

Saamaansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta on päätenyt puoltamaan hallituksen esityksessä ehdotettua keinoa eli pakolla solmitun avioliiton kumoamista. Valiokunta pitää sitä perustelluimpana vaihtoehtona avioliittoon pakotetun ja hänen mahdollisten lastensa suojan kannalta. Avioliiton kumoamisen oikeusvaikutukset vastaavat avioeron oikeusvaikutuksia, joten ne ovat selkeitä ja ennakoitavia.

Valiokunta toteaa pitävänsä lapsen edun mukaisena sitä, että hänellä säilyy vanhemmuussuhde vanhempansa pakottamalla solmitun avioliiton purkamisen jälkeen. Lapsen huolto on tästä erikseen ratkaistavissa oleva asia, ja lapsen huollosta voidaan sopia tai määrätä toisin, kun se on lapsen edun vuoksi tarpeen (ks. HE, s. 17). Valiokunta myös korostaa, että lapsen huoltoa koskevat ratkaisut on aina tehtävä lapsen edun mukaisesti lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) edellytetyllä tavalla. Esimerkiksi siitä, että lasta on suojeltava kaikenlaiselta

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä, säädetään nimenomaisesti kyseisen lain 1 §:ssä. Tilanteet ovat erilaisia ja usein monimutkaisia, ja lapsen etu tulee aina arvioida yksilöllisesti.

Pakkoavioliiton mitätöinnin valiokunta toteaa merkitsevän sitä, että puoliso ja mahdolliset lapset menettäisivät kaikki avioliittoon perustuvat oikeudet avioliittoon liittyvien oikeusvaikutusten lakatessa taannehtivasti. Tällä voisi olla kohtuuttomia vaikutuksia, sillä puoliso ei voi vaatia avioliittoon perustuvia oikeuksia, jotka koskevat esimerkiksi perintöä, omaisuuden ositusta tai perhe-suhteeseen perustuvia sosiaalisia oikeuksia. Myös mahdolliset lapset muuttuvat avioliiton ulkopuolella syntyneiksi ja aviomies lakkaa olemasta lasten isä ja huoltaja, kunnes isyys ja huoltajuus myöhemmin erikseen vahvistetaan. Seuraukset korostuvat tilanteessa, jossa perheen yhteiselämä on jatkunut pitemmän aikaa. Jotta pakkoavioliiton mitättömäksi julistaminen ei merkitsisi edellä kuvattuja heikennyksiä pakottamalla solmitun avioliiton uhrin ja lasten asemaan, mitätöinnin oikeusvaikutuksista tulisi monilta osin säätää erikseen.

Pakolla solmitun avioliiton mitätöinnin oikeusvaikutuksista tulisi säätää erikseen myös siinä tapauksessa, että mitätöinti mahdollistettaisiin valiokunnan asiantuntijakuulemisissa esiin tuodulla tavalla pakolla solmitun avioliiton kumoamisen lisäksi. Lisäksi tulisi säätää erityisiä säännöksiä menettelystä ja eri purkamismenettelyjen välisistä suhteista. Tämä merkitsisi merkittävästi monimutkaisempaa sääntelyä pakkoavioliittojen purkamisesta kuin esityksessä ehdotettu sääntely.

Ehdotetulla kumoamissääntelyllä ei voida kokonaan poistaa pakkoavioliittoja ilmiönä. Ehdotettu sääntely voi myös jäädä vähäiselle käytölle, ja sen merkitys on ennen kaikkea symbolinen, mikä todetaan hallituksen esityksessään avoimesti (s. 14 ja 15). Valiokunta pitää pakolla solmitun avioliiton kumoamismahdollisuudesta säätämistä näistä seikoista huolimatta kannatettavana, sillä on periaatteellisesti ja ennaltaehkäisyn kannalta tärkeää, että lainsäädännössä tunnustetaan pakkoavioliitto ilmiönä ja annetaan selkeä viesti siitä, etteivät pakkoavioliitot ole hyväksyttäviä. Lisäksi ehdotetulla sääntelyllä voi olla yksittäisissä tapauksissa konkreettista merkitystä ja tarvetta pakkoavioliitosta irtautumiseksi, jolloin se voi yhtenä myönteisenä toimenä muiden keinojen joukossa auttaa avioliittoon pakotettuja henkilöitä.

Avioliiton kumoamissääntelyn toimivuutta ja vaikutuksia tulee kuitenkin jatkossa seurata ja tarvittaessa arvioida sääntelyn tarkistustarpeita sekä mahdollisia lisätoimia pakkoavioliiton uhrien auttamiseksi ja suojelemiseksi, erityisesti erittäin vakavan hyväksikäytön kohteena olevien uhrien osalta. Seurata tulee muun muassa jäljempänä tarkemmin käsiteltyjen avioliittolain sovittelusäännösten toimivuutta ja riittävyttä sekä tarvittaessa arvioida sääntelyn tarkistustarpeita. Lisäksi, jos avioliiton kumoaminen osoittautuisi riittämättömäksi keinoksi pakkoavioliiton uhrien auttamiseksi, valiokunnan mielestä on mahdollista arvioida, tulisiko pakkoavioliitosta irtautumisen vaihtoehtona olla myös mitätöinti. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*).

Vireillepano-oikeus ja määräaika

Pakolla solmitun avioliiton kumoamista voi ehdotetun sääntelyn mukaan hakea puoliso, joka on pakotettu avioliittoon (1. lakiehdotuksen 30 b §:n 1 mom.). Vireillepano-oikeutta ei ehdoteta syyttäjälle. Valiokunta pitää tätä perusteltuna, sillä vaikka syyttäjällä on voimassa olevan avio-

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

liittolain 27 §:n mukaan vireillepano-oikeus puolisoitten väliseen sukulaisuuteen tai kaksinnaimiseen liittyvissä avioeroasioissa, kyse on erilaisista asioista. Avioliittolain 27 §:ssä tarkoitettut tilanteet ovat objektiivisesti ja selkeästi todennettavissa, kun taas pakolla solmitun avioliiton kumoaminen edellyttää perusteita ja näyttöä, jotka ovat vain asianosaisten tiedossa ja edellyttävät asianosaisten aktiivista myötävaikutusta asian selvittämiseen ja todentamiseen.

Ehdotetussa sääntelyssä ei aseteta määräaikaa hakemuksen tekemiselle, mitä valiokunta pitää perusteltuna, sillä määräajan asettaminen voisi joissain tilanteissa johtaa ajan kulumisen vuoksi avioliiton kumoamismahdollisuuden menettämiseen.

Näyttökynnys ja todistelutaakka

Hallituksen esityksessä ehdotettu pakolla solmitun avioliiton kumoaminen on hakemusasia. Asian käsittelyssä noudatetaan siten soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren 8 luvun mukaista hakemusasioiden käsittelyjärjestystä. Asian käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelyä koskevassa järjestyksessä, jos asia on riitainen.

Avioeron tavoin avioliiton kumoaminen on indispositiivinen asia eli asia, jossa sovinto ei ole sallittu. Ratkaisua ei voida tällöin perustaa ainoastaan vastapuolen myöntämiseen. Valiokunta pitää tätä perusteltuna, jotta menettelyä ei käytetä väärin perustein niin sanotun pika-avioeron saamiseen. Jos ratkaisu voitaisiin perustaa vain myöntämiseen, puolisoit voisivat sopia siitä, että avioliitto on solmittu pakottamalla ja saada avioliiton puretuksi ilman harkinta-aikaa ja ilman hakemuskustannuksia.

Todisteluun sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistelua koskevia säännöksiä. Hakijan tulee siten esittää uskottava näyttö avioliittoon pakottamisesta (ks. HE, s. 13 ja 27). Näyttökynnystä ja todistustaakkaa on asiantuntijakuulemisissa pidetty vaativina, mutta valiokunnan mielestä todistelua koskevista oikeudenkäymiskaaren säännöksistä ei ole aiheellista säätää poikkeuksia avioliiton kumoamista koskevia asioita varten. Esimerkiksi käännetty todistustaakka ei olisi toimiva ratkaisu, koska molemmat osapuolet voivat olla avioliittoon pakotettuja ja pakottajia ei ole aina toinen puoliso.

Avioliiton kumoamisessa on kyse siviiliasiaista, joten näyttökynnys on alempi kuin rikosasioissa. Muutoinkaan avioliiton kumoamista koskevaa siviilioikeudellista asiaa ei valiokunnan mukaan ole tarpeen kytkeä tilanteen rikosoikeudelliseen arvioon, sillä avioliiton kumoamista on perusteltua voida hakea itsenäisesti.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä. Säännös ilmentää Suomessa vakiintuneesti noudatettua vapaan todisteiden harkinnan periaatetta, minkä voidaan katsoa edistävän aineellisen totuuden selvittämistä. Lakivaliokunta on jo aiemmin todennut, että vapaan todisteiden harkinnan perinne on vahva ja sen edut aineellisen totuuden saavuttamisessa ovat selvät (ks. LaVM 19/2014 vp). Vapaan todisteiden harkinnan periaatteesta ei valiokunnan mielestä ole aiheellista poiketa avioliiton kumoamista koskevan yksittäisen asiaryhmän kohdalla.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan avioliiton kumoamista koskeva erityinen oikeudenkäyntimenettely ja uskottavan näytön edellyttäminen ovat perusteltuja ja edellä todetuin tavoin myös ehkäisevät uuden menettelyn väärinkäyttöä esimerkiksi maksuttoman pika-avioeron hakemiseen. On myös huomattava, että avioero on jatkossakin käytettävissä myös pakolla solmitun avioliiton purkamiseksi ja sen saaminen on helppoa ja menettely yksinkertaista.

Avioeroa ja avioliiton kumoamista koskevien hakemusten suhde

Esityksessä ehdotetun sääntelyn mukaan vaatimusta avioliiton kumoamisesta ei voida tehdä sen jälkeen, kun avioliitto on purettu (1. lakiehdotuksen 30 b §). Vaatimusta avioliiton kumoamisesta ei siten voi tehdä enää sen jälkeen, kun aviopuolisot on jo tuomittu avioeroon tai kun avioliitto on päättynyt jommankumman puolison kuolemaan.

On kuitenkin mahdollista, että puolisoiden ollessa avioliitossa toinen panee vireille avioeroasian ja tämän jälkeen toinen avioliiton kumoamista koskevan asian tai että hakemukset tehdään käänteisessä järjestyksessä. Tällaisessa tilanteessa tulee pohdittavaksi samaan aikaan vireillä olevien oikeudenkäyntien suhde eli ensiksi tehdyn hakemuksen vireilläolon vaikutus (lis pendens) jälkimmäisen hakemuksen tutkittavaksi ottamiseen. Vireilläolovaikutuksella tarkoitetaan sitä, että samaa asiaa ei voida saattaa oikeudenkäynnin kestäessä toisen oikeudenkäynnin kohteeksi. Suomessa vireilläolovaikutus on keskeinen oikeusperiaate, joka on kehittynyt oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa, ja kansainvälisissä suhteissa asiasta on säännöksiä esimerkiksi ns. Bryssel IIa -asetuksessa (19 artikla).

Vireilläolovaikutusta arvioitaessa keskeistä on se, onko kyse samasta asiasta. Samalla asialla tarkoitetaan sitä, että asianosaiset ovat samat ja oikeudenkäynnin kohde on sama.

Lakivaliokunnan mielestä avioliiton kumoaminen ja avioero ovat eri asioita. Kyse on toisistaan erillisistä tavoista purkaa avioliitto, sillä avioliiton kumoaminen edellyttää pakottamista, kun taas avioeroon tuomitaan yksin hakemuksen perusteella, kunhan laissa säädetyt määräajat ovat umpeutuneet. Avioliiton kumoaminen ei myöskään johda täsmälleen samaan lopputulokseen kuin avioeroon tuomitseminen, sillä avioliiton kumoamisessa puolison siviilisäätö palautuu väestötietojärjestelmässä siihen, mikä se oli ennen avioliiton solmimista. Avioliittoon pakotettu voi siis saavuttaa avioliiton kumoamista koskevalla hakemuksella jotain sellaista, mitä hän ei avioerohakemuksella saisi.

On myös huomattava, että avioliittoon pakotetulle voi olla tärkeää saada vahvistetuksi tuomioistuimessa se, että hänet on nimenomaan pakotettu avioliittoon. Avioliiton kumoamishakemukselle voi siten olla hyväksyttävä oikeudellinen intressi avioeroasian vireilläolosta huolimatta.

Siitä, että avioero ja avioliiton kumoaminen ovat eri asioita, seuraa, ettei vireilläolovaikutusta synny, jolloin molemmat hakemukset voivat olla vireillä yhtä aikaa. Yhtä aikaa vireillä olevat, samaan yhteyteen kuuluvat hakemukset on käsiteltävä yhdessä (oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 3 §). Avioeroa ja avioliiton kumoamista koskevia hakemuksia voidaan siten käsitellä yhtä aikaa ja ratkaisu voidaan antaa samassa päätöksessä. Ajallista kilpajuoksua hakemusten välille ei siten synny. Jos avioliiton kumoamishakemus tällaisessa asetelmassa hylätään, avioeron myöntämi-

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

nen on silti mahdollista. Jos taas avioliiton kumoamishakemus hyväksytään, tarvetta avioerolle ei enää ole.

Valiokunnan näkemyksen mukaan oikeudenkäymiskaaren säännökset mahdollistavat hakemusten käsittelyn tarkoituksenmukaisella tavalla aina kulloisenkin tilanteen mukaan. Toisiinsa liittyvien asioiden käsitteleminen on tuomioistuimissa hyvin tavallista, joten voidaan arvioida, ettei uusi sääntely tältä osin aiheuta erityisiä ongelmia. Uudistuksen toimivuutta on kuitenkin näiltäkin osin aiheellista jatkossa seurata.

Aviovarallisuus ja perintöoikeus

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että pakolla solmitun avioliiton kumoamisen oikeusvaikutukset vastaavat avioeroa (1. lakiehdotuksen 27 b §:n 1 mom.). Puolisoiden aviovarallisuuteen sovelletaan avioliittolaissa säädettyjä omaisuuden ositusta tai erottelua koskevia säännöksiä (ks. HE, s. 27).

Puolisoiden avio-oikeus toistensa omaisuuteen toteutetaan omaisuuden osituksessa, jossa määritetään avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö ja vahvistetaan tasingon määrä. Tässä suhteessa ongelmallisena on pidetty tilanteita, joissa avioliittoon pakotettu on toista puolisoa varakkaampi, koska tällöin avioliittoon pakotettu joutuu luovuttamaan tasinkoa entiselle puolisolalle. Tällaisten tilanteiden varalta hallituksen esityksessä ei ehdoteta uusia erityissäännöksiä, vaan jos ositus johtaa avioliittoon pakotetun kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen, ositusta voidaan sovitella voimassa olevan avioliittolain 103 b §:n nojalla. Kyseisen pykälän osituksen sovittelusäännökset ovat varsin joustavat ja mahdollistavat esimerkiksi sen, ettei avioliittoon pakotettu ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan tasinkona entiselle puolisolleen. Edellä todetuista tavoin valiokunta kuitenkin katsoo, että myös tämän ratkaisun toimivuutta ja riittävyttä avioliittoon pakotetun oikeuksien suojaamiseksi on jatkossa tarpeen seurata erityisesti siitä näkökulmasta, kuinka tehokkaasti pystytään puuttamaan tilanteisiin, joissa toinen osapuoli pääsee pakkoavioliiton purkauksessa hyötymään pakotetusta osapuolesta taloudellisesti. Mikäli sovittelusäännösten toimivuudessa havaitaan ongelmia, on tilanteen parantamiseksi lakivaliokunnan näkemyksen mukaan syytä harkita esimerkiksi avioliittoon pakotetun osapuolen hyväksi tulevan erityisen tasinkopri vilegin säätämistä.

Perintökaaren 3 luvun 7 §:n 1 momentissa säädetään puolison perintöoikeudesta muun muassa tilanteessa, jossa on vireillä avioeroasia tai hakemus avioliiton purkamisesta. Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että säännös soveltuu myös käsiteltävässä esityksessä tarkoitettuihin avioliiton kumoamista koskeviin tilanteisiin, koska säännöksessä käytetty käsite avioliiton purkaminen kattaa myös nyt ehdotetun avioliiton kumoamisen. Sekä avioerohakemus että avioliiton kumoamista koskeva hakemus katkaisevat näin ollen puolison perintöoikeuden, jos perittävän kuollessa oli vireillä tällainen avioliiton purkamista koskeva hakemus.

Väestötietojärjestelmän merkinnät

Ehdotetun sääntelyn mukaisesti kumotun avioliiton väestötietojärjestelmän merkinnät ovat aiheuttaneet esityksen valiokuntakäsittelyssä epätietoisuutta. On muun muassa arvioitu, ettei ku-

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

motusta avioliitosta jäisi mitään merkintää väestötietojärjestelmään tai että väestötietojärjestelmän merkinnöistä voisi tulla ristiriitaisia.

Lakivaliokunta on saanut väestötietojärjestelmän merkinnöistä oikeusministeriöltä lisäselvitystä. Sen mukaan esityksen tavoitteena on, että aviopuolison siviilisäätö palautuu avioliiton kumoamisen jälkeen siihen, mikä se oli ennen avioliiton solmimista (ks. HE, mm. s. 13 ja 30). Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että tieto avioliiton kumoamisesta ja kumotusta avioliitosta jätetään kokonaan merkitsemättä väestötietojärjestelmään tai poistetaan sieltä jälkeenpäin.

Väestötietojärjestelmästä ja varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 13 §:n 5 kohdan mukaan väestötietojärjestelmään talletetaan rekisteröinnin kohteena olevasta henkilöstä muun muassa siviilisäätö sekä tieto avioliiton solmimisesta ja purkautumisesta. Tietojen yksityiskohtaisesta sisällöstä säädetään väestötietojärjestelmästä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (128/2010). Asetuksen 5 §:ää on lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan tarpeen muuttaa, jotta siinä säädetään myös avioliiton kumoamiseen ja sen jälkeiseen siviilisäätöön liittyvistä merkinnöistä. Tarkoitus on, että avioliiton kumoaminen talletetaan väestötietojärjestelmään asetuksen 6 §:n mukaisesti avioliiton purkautumista koskevana tietona. Esimerkiksi aviovarallisuutta, perunkirjoitusta ja perinnönjakoa varten tarvittaviin väestötietojärjestelmän otteisiin merkitään palautetun siviilisäädyn ohella tieto avioliiton kumoamisesta. Kyseisistä tiedoista voidaan tällöin päätellä, mihin esimerkiksi siviilisäätö "naimaton" perustuu.

Valiokunta pitää edellä olevan perusteella tärkeänä, että uuden sääntelyn toimeenpanossa huolehditaan tarvittavista muutoksista väestötietojärjestelmää koskevaan asetustasoiseen sääntelyyn.

Avioliittoon pakottamisen rangaistavuus

Avioliittoon pakottaminen on Suomessa jo nykyisin rangaistavaa ihmiskauppaa, törkeää ihmiskauppaa tai pakottamista koskevien rikoslain säännösten nojalla (rikoslain 25 luvun 3, 3 a ja 8 §). Rangaistavaa on paitsi varsinainen pakottaminen myös henkilön luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanottaminen ja majoittaminen hänen saattamiseksi pakkoavioliittoon. Lisäksi rikoslakiin on Istanbulin sopimuksen voimaantulon yhteydessä lisätty nimenomainen maininta pakkoavioliitosta (1 luvun 11 §:n 2 mom. 8 kohta).

Käsittelyyn hallituksen esitykseen ei sisälly avioliittoon pakottamisen rangaistavuutta koskevia ehdotuksia. Hallitusohjelmaan sisältyy kirjaus, jonka mukaan pakkoavioliiton kriminalisointia selvitetään. Oikeusministeriössä on kirjauksen mukaisesti valmisteltu arviomuistio. Oikeusministeriöltä saadun tiedon mukaan tarkoitus on ollut, että syksyn 2022 aikana aloittaa työryhmä pohtimaan avioliittoon pakottamista koskevaa rangaistussääntelyä. Työryhmän asettaminen on kuitenkin viivästynyt, joten työryhmätyö ei ole vielä käynnistynyt. Se, että pakolla solmitun avioliiton kumoamista ja pakkoavioliiton rangaistavuuteen liittyviä kysymyksiä on valmisteltu oikeusministeriössä erillisinä hankkeina eri aikatauluissa, johtuu valiokunnan saaman selvityksen mukaan hallitusohjelman kirjauksista sekä siitä, että pakkoavioliiton kumoamista ja rangaistavuutta koskevilla sääntelyillä on erilaiset tavoitteet ja oikeusvaikutukset, minkä vuoksi on arvioitu, että ne voidaan lainsäädännöllisesti toteuttaa toisistaan erillään.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Lakivaliokunnalla ei ole hankkeiden erillään valmisteluun huomautettavaa. Pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen ja avioliittoon pakottamisen käsittely rikosoikeudellisesti ovat menettelyinä erilaisia, ja niissä on otettava huomioon erilaisia näkökohtia. Edellä todetuin tavoin valiokunta ei myöskään pidä tarpeellisenä, että pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen edellyttäisi avioliittoon pakottamisen käsittelyä rikosasiana. Kyse ei myöskään ole toisilleen vaihtoehtoisista keinoista pakkoavioliittojen torjumiseksi. Avioliittoon pakottamisen rangaistussääntelyn tarkastelu on kuitenkin aiheellista. Valiokunta kiirehtii työryhmän asettamista pohtimaan asiaa ja pitää tärkeänä, että sen perusteella ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttämiseksi rikoslaisissa. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Muut pakkoavioliiton uhreja tukevat toimet

Pakolla solmittujen avioliittojen torjunta ja uhrien auttaminen edellyttävät monenlaisia poikkialtollisia toimia. Nyt ehdotettu sääntely on yksi toimi muiden keinojen joukossa. Lakivaliokunta korostaakin, että lainsäädäntötoimien lisäksi tarvitaan myös muita toimia pakkoavioliittojen ennalta ehkäisemiseksi ja uhrien auttamiseksi (ks. myös HE, s. 20).

Valiokunta pitää keskeisinä laaja-alaista tiedottamista, valistusta ja neuvontaa. Lisäksi on tärkeää, että avioliittoon pakotetuille ja avioliittoon pakottamisen uhan alla oleville on tarjolla riittävästi tukea ja apua. Myös viranomaisten ja muiden toimijoiden kouluttaminen tunnistamaan pakkoavioliittoja sekä auttamaan uhreja on olennaista. Pakkoavioliittoihin puuttumista tulee Suomessa kehittää kokonaisvaltaisesti, jotta uhreilla on tosiasiallinen pääsy oikeuksiinsa ja mahdollisuus saada suojaa vainolta, väkivallalta ja hyväksikäytöltä myös pakotetun avioliiton purkautumisen jälkeen.

Ehdotettua sääntelyä tai mitään muutakaan avioliiton purkamista koskevaa sääntelyä ei voida soveltaa niin kutsuttuun uskonnolliseen avioliittoon, joka on pätevä asianomaisessa kulttuuripiirissä. Tämä johtuu siitä, että avioliiton purkaminen avioliittolain nojalla edellyttää oikeudellisesti pätevää avioliittoa, eikä uskonnollinen avioliitto ole tällainen liitto. Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan pakkoavioliitot ovat usein muita kuin väestötietojärjestelmään rekisteröityjä virallisia avioliittoja. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että eri toimenpitein parannetaan myös uskonnollisen avioliiton solmineiden henkilöiden asemaa. Erityisen tärkeää on pyrkiä vaikuttamaan asenteisiin asianomaisissa uskonnollisissa ja kulttuurisissa yhteisöissä. Merkityksellisiä toimia ovat myös muun muassa tietoisuuden lisääminen sekä uhrien auttaminen tuen ja avun piiriin.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Avioliittolakia on vuonna 2019 muutettu siten, että avioliiton voi solmia vain 18 vuotta täyttänyt henkilö. Alaikäisten mahdollistavasta poikkeuslupamenettelystä on siten luovuttu.

Ulkomailla pätevästi solmittu avioliitto on nykyisin lähtökohtaisesti pätevä myös Suomessa (avioliittolain 115 §), mutta se voidaan jättää tunnustamatta, jos sen pitäminen päteväna johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen lopputulokseen (ordre public -periaate, avioliittolain 139 §). Tämä koskee myös ulkomailla alaikäisenä solmittua avioliittoa.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Hallituksen esityksessä ehdotetaan avioliittolakiin uutta pykälää, jonka mukaan ulkomailla pätevästi solmittua avioliittoa ei kuitenkaan pidetä pätevänä, ellei siihen ole erityisiä syitä, jos avioliittoa solmittaessa ainakin toinen osapuoli oli alle 18-vuotias ja ainakin toisella oli asuinpaikka Suomessa (1. lakiehdotuksen 115 a §). Uuden säännöksen tarkoituksena on ehkäistä tilanteita, joissa Suomessa asuva henkilö solmii alaikäisavioliiton ulkomailla kiertäen Suomen ikärajasääntelyä. Nykyistä yksityiskohtaisemmalla sääntelyllä on tarkoitus myös yhtenäistää tunnustamisen harkintaperusteita.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa näkemykset ehdotetusta sääntelystä hajaantuivat. Osa asiantuntijoista on kannattanut ehdotettua muutosta, mutta on myös katsottu, että se tulisi laajentaa koskemaan asuinpaikasta riippumatta kaikkia ulkomailla solmittuja alaikäisavioliittoja. Jotkut ovat puolestaan katsoneet, ettei ulkomailla alaikäisenä solmittuja avioliittoja tulisi tunnustaa koskaan. Toisaalta osa asiantuntijoista on pitänyt ehdotettua muutosta ongelmallisena kannattaen nykyisen sääntelyn säilyttämistä ennallaan.

Lakivaliokunta pitää ehdotetun sääntelyn tavoitteita kannatettavina ja katsoo, että muutosta voidaan pitää johdonmukaisena jatkona avioliiton solmimisen ikärajaa koskevalle avioliittolain muutokselle. Ehdotettu sääntely on tarkoituksensa mukaisesti muotoiltu kapea-alaisesti kohdistumaan sellaisiin tapauksiin, joissa on kyse Suomen avioliiton solmimisikärajojen kiertämisestä. Muissa tapauksissa ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamiseen sovelletaan edellä kuvattua voimassa olevaa avioliittolain sääntelyä.

Lakivaliokunta ei puolla sääntelyn muuttamista siten, ettei ulkomailla solmittuja alaikäisavioliittoja tunnustettaisi missään tilanteissa. Näin laaja tunnustamatta jättäminen ilman minkäänlaista poikkeamismahdollisuutta olisi merkittävä periaatteellinen muutos, jolla olisi laaja-alaisia kielteisiä vaikutuksia juuri niille, joita muutoksella on tarkoitus suojella. Avioliiton tunnustamatta jättämisen myötä puoliso menettää aviovarallisuusjärjestelmän suojan. Kun avioliittoa ei tunnusteta, sitä ei voida myöskään purkaa avioerolla tai kumoamisella. Mahdollinen lapsi vuorostaan menettää aviolapsen aseman, kun avioliittoon perustuva isyysoletus ei täyty, eikä hänellä siten ole oikeutta saada elatusta isältään eikä myöskään perintöoikeutta isään ole. Valiokunta viittaa myös aiemmin esittämäänsä siitä, että tunnustamissääntely, joka ei jätä lainkaan tilaa tapauskohtaiselle harkinnalle, voi joissakin yksittäistapauksissa johtaa lapsen edun vastaiseen lopputulokseen (ks. LaVM 17/2018 vp). Myös muissa Pohjoismaissa alaikäisenä ulkomailla solmitun avioliiton tunnustaminen on mahdollistettu poikkeustilanteissa (ks. HE, s. 22—24).

Valiokunta pitääkin kohtuuttomien tilanteiden estämiseksi olennaisena, että ehdotettuun uuteen säännöksen sisälty mahdollisuus pitää ulkomailla solmittua alaikäisavioliittoa pätevänä erityisistä syistä. Tällainen poikkeamismahdollisuus antaa sijaa tapauskohtaiselle harkinnalle ja joustavuudelle. Erityisiä syitä voivat olla esimerkiksi tilanteet, joissa avioliiton tunnustamatta jättämisestä aiheutuu puolisoille kohtuuttomia seurauksia, alaikäinen puoliso on jo täyttänyt 18 vuotta ja haluaa avioliiton tulevan tunnustetuksi Suomessa tai avioliiton tunnustaminen on puolisoiden yhteisen lapsen edun mukaista (ks. HE, s. 13 ja 29). Valiokunta korostaa, että erityisen syyn täyttymistä tulee harkita kokonaisarvion perusteella tapauskohtaisesti.

Ehdotetun sääntelyn ulottaminen koskemaan asuinpaikasta riippumatta kaikkia ulkomailla alaikäisenä solmittuja avioliittoja voisi olla yksinkertaisempaa soveltaa, mutta valiokunta pitää täs-

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

sä vaiheessa perusteltuna, että se kohdistetaan tapauksiin, joissa pyritään kiertämään Suomen lain mukaisia avioliiton ikärajoja ja siten edellytetään, että ainakin toisella osapuolella on avioliittoa solmittaessa ollut asuinpaikan perusteella liittymä Suomeen. Sääntelyä on kuitenkin tärkeä seurata sekä jatkossa tarvittaessa arvioida laajemman muutoksen tarvetta ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista koskevaan lainsäädäntöön. Tältä osin valiokunta viittaa muiden Pohjoismaiden ratkaisuihin ja toteaa, että esimerkiksi Ruotsissa alaikäisenä ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamista koskevaa sääntelyä sovelletaan samalla tavoin riippumatta siitä, oliko tällaisen avioliiton osapuolilla liittymää Ruotsiin avioliittoa solmittaessa vai ei. Norjan avioliittolaissa taas on erillinen säännös, joka koskee ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista silloin, kun kummallakaan puolisoilla ei ollut liittymää Norjaan vihkimishetkellä. Lähtökohtana näissä maissa on tällaisen avioliiton tunnustamista jättäminen, jollei laissa erikseen mainittuja perusteita tunnustamiselle ole olemassa (ks. HE, s. 22—24). Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (Valiokunnan lausumaehdotus 3).

Voimaantulo

Hallituksen esityksen mukaan lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Voimaantulo edellyttää riittävän ajan varaamista lainsäädännön täytäntöönpanotoimiin, kuten tietojärjestelmiin tarvittavien teknisten muutosten toteuttamiseen, tiedottamiseen ja koulutukseen (ks. HE, s. 31).

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on katsottu, että tietojärjestelmämuutosten tekemiseen olisi varattava noin kuusi kuukautta lainmuutosten hyväksymisestä lukien. Lakivaliokunta pitää perusteltuna, että lakien voimaantulon ajankohdassa huomioidaan riittävän ajan jääminen täytäntöönpanotoimiin.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 39/2019 vp ehdotetaan rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 4 luvun 19 §:n muuttamista. Lakialoitteessa todetaan, että tarkoituksena on kriminalisoida pakkoavioliitot erillisellä rikoslain pykälillä sekä mahdollistaa pakkoavioliiton mitätöinti hakemuksesta.

Lakialoitteella on avioliiton purkamisen osalta sama tavoite kuin käsiteltävällä hallituksen esityksellä. Lakivaliokunta kuitenkin puoltaa hallituksen esityksessä ehdotettua pakolla solmitun avioliiton purkamista kumoamisella. Hallituksen esitys ei sisällä pakkoavioliiton rangaistavuutta koskevia ehdotuksia, mutta edellä mainituin tavoin oikeusministeriössä on valmisteltu arviomuistio avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta, ja tarkoitus on asettaa työryhmä pohtimaan rangaistussääntelyä. Edellä mainittu huomioon ottaen lakivaliokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki avioliittolain muuttamisesta

32 §. Pykälän 3 momenttia on muutettu lailla 623/2022, joka on tullut voimaan 1.1.2023. Lainmuutoksen huomioon ottamiseksi valiokunta ehdottaa käsiteltävässä 3 momentissa käytetyn ilmaisun ”sosiaalilautakunnan” muuttamista ilmaisuksi ”hyvinvointialueen”.

3. Laki tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta

5 §. Maksuttomat suoritteet. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 kohta liittyen avioliiton kumoamista koskeviin asioihin. Eduskunta on 7.12.2022 hyväksynyt hallituksen esitykseen HE 143/2022 vp sisältyvän tuomioistuinmaksulain muuttamista koskevan lakiehdotuksen, jossa ehdotetaan uuden 14 a kohdan lisäämistä tuomioistuinmaksulain 5 §:ään. Nyt käsiteltävä ehdotus on tarpeen sovittaa yhteen aiemmin hyväksytyyn muutoksen kanssa, minkä vuoksi lakivaliokunta ehdottaa lakiehdotuksen *johtolauseen* tarkistamista.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 172/2021 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 172/2021 vp sisältyvät 1. ja 3. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA 39/2019 vp sisältyvät lakiehdotukset.

Eduskunta hyväksyy kolme lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan avioliittolain (234/1929) 3 §, I osan 6 luvun otsikko, 31, 32, 44, 48, 85, 88 a ja 90 §, 119 §:n 1 momentti ja 120 § sellaisina kuin ne ovat, 3 §, I osan 6 luvun otsikko, 31, ~~32~~, 48 ja 85 § laissa 411/1987, 32 § laeissa 411/1987 ja 623/2022, 44 § laeissa 929/2002 ja 1125/2019, 88 a § laissa 731/2003, 90 § laissa 784/2004 sekä 119 §:n 1 momentti ja 120 § laissa 1226/2001, sekä lisätään lakiin uusi 27 a ja 27 b § ja niiden edelle uusi väliotsikko sekä lakiin uusi 30 a—30 c ja 115 a § seuraavasti:

I OSA

AVIOLIITON SOLMIMINEN JA PURKAMINEN

3 §

Avioliitto purkautuu, kun toinen puoliso kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka kun puoliset tuomitaan avioeroon tai avioliitto kumotaan.

6 luku

Yhteiselämän lopettaminen ja avioliiton purkaminen

Avioliiton kumoaminen

27 a §

Avioliitto on kumottava, jos aviopuoliso on pakotettu avioliittoon.

27 b §

Avioliiton kumoamisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioerolla.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee avioeroa, sovelletaan myös avioliiton kumoamiseen, jollei toisin säädetä.

30 a §

Avioliiton kumoamista koskeva asia pannaan vireille kärjäoikeudessa hakemuksella. Toimivaltaisesta tuomioistuimesta avioliiton kumoamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

30 b §

Hakemuksen avioliiton kumoamiseksi voi tehdä puoliso, joka on avioliittoon pakotettu. Vaatimusta avioliiton kumoamisesta ei voida tehdä sen jälkeen, kun avioliitto on purettu.

30 c §

Avioliiton kumoamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on varattava toiselle puolisolle tilaisuus tulla kuulluksi.

31 §

Avioeroa, avioliiton kumoamista tai yhteiselämän lopettamista koskevan asian yhteydessä voidaan esittää vaatimus elatusavun vahvistamisesta ja lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta sekä muu sellainen vaatimus, joka liittyy avioeroa, avioliiton kumoamista tai yhteiselämän lopettamista koskevaan asiaan.

Avioeroa, avioliiton kumoamista tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa tuomioistuimien voi antaa väliaikaisen määräyksen 1 momentissa tarkoitetusta vaatimuksesta sekä yhteiselämän lopettamisesta.

Tuomioistuimen antamaan väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta.

Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin antaa asiasta päätöksen, jollei määräystä tätä ennen peruuteta tai muuteta.

32 §

Avioeroa, avioliiton kumoamista tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on omasta aloitteestaan otettava käsiteltäväksi kysymys siitä, miten puolisoitten lasten huolto ja tapaamisoikeus olisi lapsen etua silmällä pitäen järjestettävä.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsitellessään tuomioistuimen on erityisesti kiinnitettävä asianosaisten huomiota siihen, että huollon ja tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapsen myönteiset ja läheiset suhteet kumpaankin vanhempaan.

Lapsen vanhemman tai **hyvinvointialueen** vaatimuksesta tuomioistuimen tulee antaa päätös huollosta ja tapaamisoikeudesta noudattaen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) säännöksiä.

44 §

Avioehtosopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity.

Avioehtosopimus ei kuitenkaan tule voimaan, jos se on jätetty Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle avioliiton purkauduttua tai sen jälkeen, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on tullut vireille.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

48 §

Kun tuomitaan avioeroon tai avioliitto kumotaan ja puolison katsotaan tarvitsevan elatusapua, tuomioistuimien voi velvoittaa toisen puolison suorittamaan elatusapua sen mukaan kuin hänen kykynsä ja muihin seikkoihin nähden harkitaan kohtuulliseksi.

Elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi joko toistaiseksi tai siten, että elatusavun suorittaminen lakkaa päätöksessä asetetun määräajan kuluttua. Elatusapu voidaan kuitenkin vahvistaa suoritettavaksi kertakaikkisena, jos elatusvelvollisen varallisuusolot ja muut seikat antavat siihen aiheutta.

Määräajoin maksettavaksi vahvistetun elatusavun suorittamisvelvollisuus raukeaa, jos elatusapuun oikeutettu menee uuteen avioliittoon.

85 §

Kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on vireillä taikka kun avioliitto on purkautunut, omaisuuden ositus on toimitettava, jos puoliso tai kuolleen puolison perillinen sitä vaatii.

Jos kumpaisellakaan puolisollla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, omaisuuden osituksen sijasta on toimitettava ainoastaan puolisoitten omaisuuden erottelu.

Jos puolisoilla on yhteistä omaisuutta, omaisuus on vaadittaessa jaettava omaisuuden osituksessa taikka erottelussa.

88 a §

Kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on vireillä tai kun avioliitto on purkautunut, puoliso voi hakea julkista haastetta omien tai toisen puolison velkojen selvittämiseksi osituksen toimittamista varten noudattaen julkisesta haasteesta annetun lain (729/2003) säännöksiä.

90 §

Omaisuuden ositusta toimitettaessa on omaisuutena, johon toisella puolisollla ei ole avio-oikeutta, pidettävä:

1) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla avioliiton purkaututtua toisen puolison kuoleman vuoksi;

2) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on tullut vireille.

Poiketen siitä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, toisella puolisollla on kuitenkin avio-oikeus mainitussa kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jos avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen vuoksi, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

115 a §

Avioliittoa, joka täyttää 115 §:n mukaiset pätevyysedellytykset, ei kuitenkaan pidetä pätevänä Suomessa, ellei siihen ole erityisiä syitä, jos avioliittoa solmittaessa ainakin toinen kihlakumppaneista oli alle 18-vuotias ja ainakin toisella oli asuinpaikka Suomessa.

119 §

Avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos:

1) jommallakummalla puolisollla on kotipaikka Suomessa; tai

2) hakijalla on ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen eikä hän voi saattaa avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevaa asiaa tutkittavaksi siinä vieraassa valtiossa, jos-

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

sa jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka, tai tämä aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia, ja asian tutkimista Suomessa on olosuhteisiin katsoen pidettävä aiheellisena.

---

120 §

Avioeroa, avioliiton kumoamista ja yhteiselämän lopettamista ja koskevassa asiassa on sovellettava Suomen lakia.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Sellaisen avioliiton tunnustamiseen, joka on solmittu ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 8 ja 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 4 § sekä 10 luvun 11 § ja 18 §:n 1 momentin 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 8 luvun 4 § laissa 811/2008 sekä 10 luvun 11 § ja 18 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 135/2009, seuraavasti:

8 luku

Hakemusasioiden käsittely

4 §

Asian käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelyä koskevassa järjestyksessä, jos asia on riitainen ja kyseessä on:

- 1) yhteiselämän lopettamista, avioeroa, avioliiton kumoamista tai puolison elatusta koskeva asia;
- 2) lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai lapsen elatusta koskeva asia;
- 3) lapseksiottamista koskeva asia; tai
- 4) holhustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettu asia.

Muussa riitaisessa hakemusasiassa käräjäoikeus voi päättää, että asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä.

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Asian käsittelylajista riippumatta noudatetaan kuitenkin asiaan osallisen laiminlyönnin seurauksia koskevaa 7 §:ää ja asian ratkaisemista koskevaa 10 §:ää.

10 luku

Oikeuspaikasta riita-asioissa

11 §

Avioeroa, yhteiselämän lopettamista, avioliiton kumoamista tai avioliiton pätevyyttä taikka muuta kuin puolison kuoleman jälkeen toimitettavaa ositusta koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

18 §

Jos ei muutoin ole tuomioistuinta, jossa asia voitaisiin tutkia:

4) asia, joka koskee avioeroa, yhteiselämän lopettamista, avioliiton kumoamista tai avioliiton pätevyyttä taikka muuta kuin puolison kuoleman jälkeen toimitettavaa ositusta, tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä jommallakummalla puolisoista on viimeksi ollut kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____ .

3.

Laki

tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 5 §:n 15 kohta ja
lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1235/2016, 100/2018, ja 1203/2020 ja / ,
uusi 16 kohta seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

5 §

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaista maksua ei peritä:

-
- 15) asioissa, joiden käsittely tuomioistuimessa on muualla laissa säädetty maksuttomaksi;
  - 16) avioliittolain (234/1929) mukaisissa avioliiton kumoamista koskevissa asioissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa pakottamalla solmitun avioliiton kumoamista koskevan sääntelyn toimivuutta ja vaikutuksia sekä ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin lainsäädännön tarkistamiseksi.*
2. *Eduskunta edellyttää, että hallitus kiirehtii avioliittoon pakottamista koskevan rangaistus-sääntelyn tarkastelua ja ryhtyy sen perusteella tarvittaviin toimenpiteisiin avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttämiseksi rikoslaissa.*
3. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista koskevaa sääntelyä sekä tarvittaessa arvioi lainsäädännön laajempia muutostarpeita.*

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Helsingissä 1.2.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok (osittain)
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Matias Mäkynen sd
jäsen Ruut Sjöblom kok
jäsen Mirka Soinikoski vihr
jäsen Paula Werning sd
varajäsen Juho Kautto vas
varajäsen Kari Tolvanen kok (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

Hallituksen esityksen (HE 172/2021 vp) tavoitteena on torjua pakottamalla ja alaikäisenä solmittuja avioliittoja sekä parantaa tällaisen avioliiton solmineiden, haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa. Kokoomus pitää sanottuja tavoitteita erittäin tärkeinä ja painavina. Katsomme kuitenkin, etteivät esityksen keinot ole kaikilta osin riittävät tavoitteiden saavuttamiseksi.

Pakkoavioliiton mitätöinti on mahdollistettava

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolakiin lisätään säännökset avioliiton kumoamisesta. Avioliiton kumoaminen olisi avioeroon nähden vaihtoehtoinen menettely pakottamalla solmitun avioliiton purkamiseen. Kannatamme esitetyn kaltaisen kumoamismahdollisuuden säätämistä. Katsomme kuitenkin, että pakkoavioliiton mitätöinti tulisi jatkossa mahdollistaa kumoamisen rinnalla.

Esityksen mukaisen pakkoavioliiton kumoamisen oikeusvaikutukset olisivat samat kuin avioerossa. Mitätöinti tarkoittaisi, ettei avioliittoa koskaan ollut eli ne oikeudet ja velvollisuudet, jotka puolisoille syntyivät avioliittoon vihkimisen myötä, katoaisivat.

Käytännössä kumoaminen voi olla parempi vaihtoehto silloin, kun pariskunta on ollut pitkään yhdessä, heillä on lapsia, liitossa ei ole väkivaltaa eikä uhri ei ole puolisoaan varakkaampi. Mitätöinti taas voi olla parempi vaihtoehto silloin, kun liitto on lapseton sekä tapauksissa, joissa uhri on varakkaampi, liitto on solmittu taloudellisen hyväksikäytön vuoksi ja siinä on väkivaltaa. Uhrin oikeusturvan kannalta olisikin olennaista, että hänellä olisi mahdollisuus valita kumoamisen ja mitätöinnin välillä se menettely, joka sopii hänen tilanteeseensa parhaiten.

Tarve mahdollistaa pakkoavioliiton mitätöinti nousi esille myös valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden lausunnoissa. Ihmisoikeusliiton mukaan avioliittolakiin tulisi kirjata kumoamisen lisäksi myös mahdollisuus mitätöintiin, jotta erilaisissa tilanteissa ja erityisesti kaikkein haavoittuvimmissa tilanteissa olevien uhrien oikeusturva toteutuisi. Myös yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä tarvittaessa arvioida, tuleeko pakkoavioliiton uhrien suojaa täydentää mahdollisuudella avioliiton mitätöintiin kumoamisen lisäksi.

Näistä syistä ehdotamme valiokunnan lausumaehdotusten lisäksi eduskunnan hyväksyttäväksi lausumaa, joka velvoittaisi hallitusta ryhtymään viipymättä tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta pakkoavioliiton kumoamiselle vaihtoehtoisena menettelynä mahdollistetaan myös pakkoavioliiton mitätöinti.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp
Vastalause

että valiokunnan lausumaehdotusten lisäksi hyväksytään lausuma (*Vastalauseen lausumaehdotus*).

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy viipymättä tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta pakkoavioliiton kumoamiselle vaihtoehtoisena menettelynä mahdollistetaan myös pakkoavioliiton mitätöinti.

Helsingissä 1.2.2023

Marko Kilpi kok
Ruut Sjöblom kok